

DINAMICA ANGAJAMENTULUI CIVIC ÎN ROMÂNIA *

VERONICA DUMITRAȘCU **

ABSTRACT

THE DYNAMICS OF THE CIVIC ENGAGEMENT IN ROMANIA

The civic engagement is an important element for the consolidation of democracy. This article aims at showing the dynamics of the civic engagement in Romania reflected in three series of data pertaining to the years 1995–1999, 2005–2009, and 2010–2014. Using data from World Values Survey, the article tries to measure the intensity and the development of the civic participation in Romania viewed on three dimensions: civic, electoral and political. The World Values Survey does not cover all the indicators, so we shall use for the study the indicators found in the survey which can best reflect the dimensions suggested. For the civic dimension, we shall use as indicators the membership in voluntary organisations – charitable organisations, churches or religious organisations, labour unions, professional associations, sport or recreation, and other voluntary organisations. For the electoral dimension, we follow the indicators: volunteering for political organizations (membership in political parties), and regular voting (parliamentary vote and national vote). For the political voice dimension, the indicators that suggest political actions are: protesting, attending peaceful demonstrations, sending written petitions (political action – signing a petition), boycotting (political actions – joining in boycotts and also joining strikes), and other acts of protest.

Keywords: democracy, civic engagement, civic participation, political actions.

Schimbarea regimului politic după 1990 în țările foste comuniste din Estul Europei și, apoi, integrarea europeană au vizat „o serie largă de drepturi politice și civile, printre care și libertatea de exprimare și de asociere, care sunt vitale pentru participarea civică” (Wallace, Pichler & Haerpfer, 2012) și importante pentru consolidarea democrației.

* Această lucrare este elaborată și publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, ca parte din proiectul cofinanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013 în cadrul proiectului *Pluri- și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale* Cod Proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

** Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; e-mail: veronik_dumitrascu@yahoo.com.

Activismul civic, așa cum preciza și R. Putnam, este foarte important pentru consolidarea unei democrații. Participarea politică și participarea în asociații civice sunt elemente vitale pentru funcționarea unei democrații. Când vorbim de activism civic, vorbim și de implicare civică sau angajament civic.

Angajamentul civic este considerat un element al democrației și acoperă toate formele de acțiune, de la asocieri, voluntariat, proteste, vot etc.

Angajamentul civic înseamnă „să promovezi calitatea vieții în comunități, prin procese politice și nonpolitice” (Ehrlich, 2000, vi). El „acoperă totul, de la vot până la a contribui la acte de caritate, sau de la bowling până la a participa la mitinguri politice și marșuri” (Berger *apud* Erkman; Amna, 2012). Putnam a folosit termenul de „capital social” pentru a descrie angajamentul civic. El a folosit indicatori precum cititul ziarelor, participarea politică, rețelele sociale și încrederea interpersonală în ceea ce privește implicarea socială. „Toate acestea au fost etichetate drept angajament civic; el tinde să fie corelat cu o democrație funcțională și cu o economie de piață” (Putnam, 1993).

Angajamentul civic se referă la acțiuni individuale, dar, de asemenea, și la acțiuni colective. „Definirea angajamentului civic drept o acțiune colectivă presupune ca această implicare să vină dintr-o formă de colaborare sau acțiune de cooperare, pentru a îmbunătăți condițiile în sfera civică” (Erkman; Amna, 2012).

„Unul dintre punctele tari privind cercetarea mișcărilor sociale este trecerea de la participarea civică individuală la una cu accent pe evenimentele de acțiune colectivă, care este esențială pentru fenomenul de bază din centrul dezbaterii privind societatea civilă” (McAdam *et al.*, 2003).

Participarea politică și socială, modul de implicare socială arată gradul de dezvoltare a societății civile dintr-o țară.

FUNDAMENTE TEORETICE

Așa cum arată și alți autori, într-un studiu privind dezvoltarea societății civile în Europa și America, „fiecare țară are diferite tradiții de dezvoltare a societății civile” (Wallace; Pichler; Haerpfer, 2012, 3) și diferite grade de dezvoltare ale acestora în funcție de poziționarea geografică și de dezvoltarea istorică, economică și socială. Așa cum precizează autorii mai sus menționați, „unele țări nu au o rețea densă de asociații și organizații voluntare care să fi jucat un rol important în guvernare” (*Ibidem*). Autorii studiului arată importanța mișcărilor sindicale în statele din Europa de Vest, dar și importanța acordată organizațiilor religioase (Wallace; Pichler; Haerpfer, 2012). De asemenea, rolul și importanța asociațiilor sunt diferite de la o țară la alta. În țările nordice, subliniază autorii studiului, „sindicatele sunt importante în administrație, la fel ca și bisericile protestante și catolice în țări ca Germania și Austria” (*Ibidem*, 4).

Privind țările est-europene, chiar dacă, în special după 1990, au apărut o serie de acțiuni pentru dezvoltarea societății civile, aceasta este încă slab dezvoltată. Autorii citați mai sus (2012) încearcă să arate de ce societatea civilă din estul

Europei este mai slab dezvoltată. Slăbiciunea societății civile din Estul Europei a fost îndelung discutată, dar „motivele propuse includ suprimarea libertății de exprimare și asociere din perioada comunistă și progresul lent în crearea de organizații după căderea comunismului, într-un climat de neîncredere, suspiciune a instituțiilor formale, de colaps economic, care i-au determinat pe oameni să se preocupe mai mult de lupta pentru propria existență mai degrabă decât pentru o viață publică” (*Ibidem*, 4). După căderea comunismului, au apărut multe ONG-uri, însă acestea au fost înființate cu ajutorul donațiilor din afară, așa cum subliniază și autorii de mai sus, „reflectând mai degrabă o preocupare externă decât interese și nevoi venite din interiorul societății” (*Ibidem*). Autorii demonstrează că „societatea civilă ia forme non-organizaționale în Centrul și Estul Europei, ducând la grade reduse de participare în asociațiile voluntare” (Wallace; Pichler; Haerpfer, 2012). Excepție fac asociațiile religioase, care înfloresc după 1990, întâlnindu-se o participare mai mare la acest tip de asociații.

Schofer și Fourcade-Gourinchas (2001) arată că țările europene tind să aibă o activitate asociațională și o orientare civică mai mică decât SUA. Almond și Verba (1963) menționează că există o variație legată de implicarea civică în funcție de sistemele de valori diferite internalizate de către membrii fiecărei societăți.

Mălina Voicu (2013), în articolul „Membership in Civic Association in Central and Eastern Europe: a Longitudinal Analysis” a analizat *trend*-urile participării civice în fostele țări comuniste din centrul și estul Europei, încercând să distingă „mecanismele care ar putea duce la schimbarea *pattern*-ului participărilor civice în timpul perioadei postcomuniste”. Autoarea a ajuns la concluzia că participarea civică a scăzut din 1990 până în 2008, cu excepția Sloveniei. Țările din estul și centrul Europei (Bulgaria, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia) au intrat în perioada tranziției post-comuniste cu un nivel scăzut de participare civică, comparativ cu statele din Vestul Europei.

Studiul de față se concentrează asupra României și încearcă să surprindă dinamica angajamentului civic în perioada postcomunistă, până în 2014.

După 1990, România a fost nevoită să treacă prin procesul de democratizare a societății. Acest proces presupune pe lângă drepturi democratice și dezvoltarea societății civile și a activismului social. Cât de dezvoltată este această latură a activismului social în România? Articolul încearcă să arate intensitatea și evoluția implicării civice în România. Putem vorbi, din 1990 până în prezent, de o creștere a procentului celor implicați în problemele comunității, o creștere în ceea ce privește participarea activă într-un grup sau asociație, o mai mare participare în ceea ce privește votul, incluzând și un mai mare procent privind „vocea politică”?

Așa cum au arătat și autorii studiilor de mai sus, ne așteptăm ca după 1990 să se înregistreze o mai mică participare în anumite asociații și organizații, însă și o participare mare în cadrul asociațiilor religioase.

Așa cum afirmau Schofer și Fourcade-Gourinchas (2001), ne așteptăm ca și comportamentele politice să afecteze nivelul și caracterul activității asociaționale.

Acțiunile politice cum ar fi participarea la proteste, greve, manifestații etc. au început să apară după 1990 și în statele din estul Europei. În primul rând putem vorbi de diferite grade de mobilizare civică și de dezvoltare a unei culturi a protestului în funcție de fiecare societate. În studiul lor, Ekiert și Kubik (1998), citați de Grzegorz Ekiert și Roberto Foa (2011), au arătat cum participarea prin acțiuni specifice comportamentului civic (greve, demonstrații) din țările situate în centrul și estul Europei a scăzut în perioada 1989–1992. Demobilizarea civică a fost mai acută în fostele țări comuniste și limitată în sudul Europei, arată studiul.

METODE ȘI DATE

Centrul pentru informare și cercetare privind învățarea și angajamentul civic (The Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement) a studiat angajamentul/implicarea civică pe trei categorii sau dimensiuni: civică, electorală și politică sau „vocea politică” (Scott *et al.*, 2002). Autorii studiului au identificat indicatorii pentru măsurarea angajamentului civic:

Tabelul nr. 1

Indicatorii pentru măsurarea angajamentului civic, electoral și politic

Angajamentul civic	Angajamentul electoral	Vocea politică
Community problem solving (Rezolvarea problemelor comunității)	Regular voting (Votare)	Contacting officials (Contactarea oficialilor)
Regular volunteering (Voluntariatul regulat)	Persuading others to vote (A-i convinge pe ceilalți să voteze)	Contacting the print media (Contactarea mediei scrise)
Active membership in group and association (Participarea activă la un grup sau asociație)	Displaying buttons, signs, stickers (Afișarea de semne electorale, autocolante etc.)	Contacting the broadcast media (Contactarea mediei)
Participating in fund-raising run/ walk/ ride (Participarea la acte de caritate)	Campaign contributions (Contribuții la campanii)	Protesting (Protest)
Other fund-raising for charity (Alte forme de acte de caritate)	Volunteering for candidate or political organizations (Voluntariat pentru candidați sau organizații politice)	E-mail petitions (Petiții trimise prin e-mail)
Run for political office (A candida pentru o funcție politică)	Registering voters (Înregistrarea voturilor)	Written petitions (Petiții scrise)
Symbolic non-participation (Neparticipare simbolică)		Boycotting (Boicot)
		Boycotting (Boicotare)
		Canvassing (Sondaj)

Source: Keeter, Scott; Cliff Zukin; Molly Andolina; Krista Jenkins (2002), *The Civic and Political Health of a Nation: a Generational Portrait*, Center for Information & Research on Civic Learning & Engagement, p. 3.

Bazându-se pe indicatorii din World Values Survey pe trei serii de date: 1995–1999, 2005–2009, 2010–2014, articolul analizează dinamica implicării civice în România.

Pentru cele trei dimensiuni propuse mai sus, încercăm să găsim indicatorii menționați din World Values Survey. Sondajul nu acoperă toți indicatorii, așa că vom folosi acei indicatori pe care îi găsim și care pot reflecta cel mai bine dimensiunile sugerate. Pentru dimensiunea civică se vor folosi indicatorii: apartenența la organizații voluntare, organizații caritabile, religioase, sindicate, asociații profesionale, de sport și de recreație, la alte asociații voluntare. Pentru dimensiunea electorală, avem în vedere indicatorii: apartenența la un partid politic, participarea la vot (indicatori care reflectă prezența la vot). În ceea ce privește dimensiunea politică, avem în vedere următorii indicatori: protestul, participarea la demonstrații pașnice, petiții scrise, boicot, alte forme de protest etc.

DATE PRIVIND DIMENSIUNEA CIVICĂ

Tabelul nr. 2

Apartenența (%) la

	Organizații caritabile/ umanitare					Organizații religioase				
	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu
TOTAL	96	2	1	0	0	79	11	10	0	0
1995–1999	94	4	2	0	0	62	23	15	0	0
2005–2009	99	0	1	0	0	90	4	5	0	0
2010–2014	95	3	2	0	0	80	9	11	0	0

Sursa: date din *World Values Survey*

Tabelul nr. 3

Apartenența (%) la

	Sindicate					Organizații de mediu				
	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu
TOTAL	89	5	6	0	0	89	2	1	0	0
1995–1999	79	10	10	0	0	79	4	2	0	0
2005–2009	93	3	4	0	0	93	1	0	0	0
2010–2014	91	4	4	0	0	91	3	1	0	0

Sursa: date din *World Values Survey*

Tabelul nr. 4
Aparența (%) la

	Organizații profesionale					Organizații sportive ori de recreere				
	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu	Nu e membru	Membru inactiv	Membru activ	Niciun răspuns	Nu știu
TOTAL	95	3	2	0	0	93	3	3	0	0
1995–1999	91	5	4	0	0	90	5	4	0	0
2005–2009	98	0	1	0	0	98	1	1	0	0
2010–2014	94	3	2	0	0	90	4	5	0	0

Sursa: date din *World Values Survey*

Datele din tabel arată un procent destul de mare al celor care nu sunt membri în organizații caritabile, profesionale, sportive, de mediu sau sindicale, procentul mai mare fiind în perioada 2005–2009. Aparența la organizații bisericești sau religioase a fost mai mare în 1995–1999, dar s-a înregistrat o scădere în 2005 și după. După 2010 a fost observată o creștere ușoară, de 11%. Privitor la aparența activă la organizații caritabile, situația rămâne aceeași; observăm o participare mai redusă în toți anii. Referitor la aderarea la sindicate, organizații de mediu și organizații profesionale, remarcăm o scădere a indicatorilor începând din 2005. Se observă o ușoară creștere în ceea ce privește aderarea la organizații de sport sau de recreere.

Tabelul nr. 5
Membru activ (%) în perioada 1995–1999

Țara	Organizații religioase	Organizații de mediu	Sindicate	Asociații profesionale	Organizații caritabile	Organizații sportive și de recreere	Alte forme de organizații voluntare
Albania	78	96	82	76	95	78	89
Bulgaria	92	98	74	96	97	92	97
Belarus	87	96	14	96	98	87	98
Croația	56	89	48	70	76	56	85
Cehia	53	90	69	82	93	53	65
Estonia	72	95	74	89	96	72	95
Finlanda	37	85-	2	81	71	37	57
Ungaria	73	94	76	79	89	73	82
Letonia	82	96	64	82	96	82	92
Lituania	86	96	84	93	95	86	98
Moldova	80	91	27	93	92	80	0
Norvegia	21	87	6	49	44	21	38
România	81	87	59	82	87	81	95
Rusia	88	97	20	95	97	88	98
Slovacia	57	90	62	85	90	57	75
Slovenia	62	91	43	77	79	62	74

Spania	60	83	77	78	77	60	80
Suedia	12	75	-24	68	56	12	31
Elveția	4	61	71	56	58	4	82
Turcia	89	96	90	83	92	89	93
Ucraina	91	97	33	95	97	91	99
Macedonia	59	71	59	72	71	59	74
Serbia	73	95	52	78	81	73	87
Munte negru	72	92	34	73	69	72	86

(-) index negativ – ne-implicare; (+) indice pozitiv – implicare, apartenență

Sursa: date din *World Values Survey*

Tabelul nr.6

Membri activ (%) în perioada 2005–2009

Țară	Organizații religioase	Organizații caritabile	Organizații de mediu	Organizații profesionale	Sindicate	Organizații sportive și de recreere
Andorra	35	22	14	17	10	48
Bulgaria	4	2	1	3	7	3
Cipru	18	14	7	14	20	23
Finlanda	79	21	9	13	52	36
Franța	10	21	15	10	11	31
Germania	36	10	5	9	12	35
Hungaria	11	1	1	5	4	4
Italia	22	21	8	17	14	29
Moldova	33	8	7	13	19	14
Olanda	29	20	15	12	21	43
Norvegia	38	32	7	25	49	42
Polonia	23	10	8	9	13	14
România	10	1	1	2	7	2
Rusia	11	6	5	7	17	13
Slovenia	29	17	7	13	20	30
Spania	21	9	5	7	8	14
Suedia	54	33	11	20	58	44
Elveția	54	34	24	30	14	50
Turcia	2	2	1	3	3	3
Ucraina	17	5	4	6	19	10
Marea Britanie	36	30	16	23	19	41

Sursa: date din *World Values Survey*

Tabelul nr. 7

Membru activ (%) în perioada 2010–2014

Țara	Organizații religioase	Organizații caritabile	Sindicate	Asociații profesionale	Organizații de mediu	Organizații ale consumatorilor	Organizații sportive și de recreere	Alte organizații
Belarus	11	3	44	5	1	1	9	5
Cipru	20	13	14	10	8	6	22	5
Estonia	14	5	7	8	2	1	18	7
Germania	48	13	12	9	7	2	37	0
Olanda	30	16	19	9	11	12	46	5
Polonia	27	8	11	7	5	3	12	5
România	19	4	8	5	4	3	9	3
Rusia	6	2	11	3	1	1	6	3
Slovenia	20	16	17	12	7	5	29	12
Spania	17	7	6	3	2	2	13	3
Suedia	42	29	48	15	11	28	34	25
Turcia	2	2	2	2	2	1	4	1
Ucraina	12	3	15	3	1	2	7	3

Sursa: date din *World Values Survey*

Între 1994 și 1998 România s-a plasat printre țările cu un procent crescut privind în special apartenența la organizații religioase. Rusia, Ucraina, Turcia sunt țările cu cele mai mari procente, în timp ce Suedia și Elveția au cele mai mici procente.

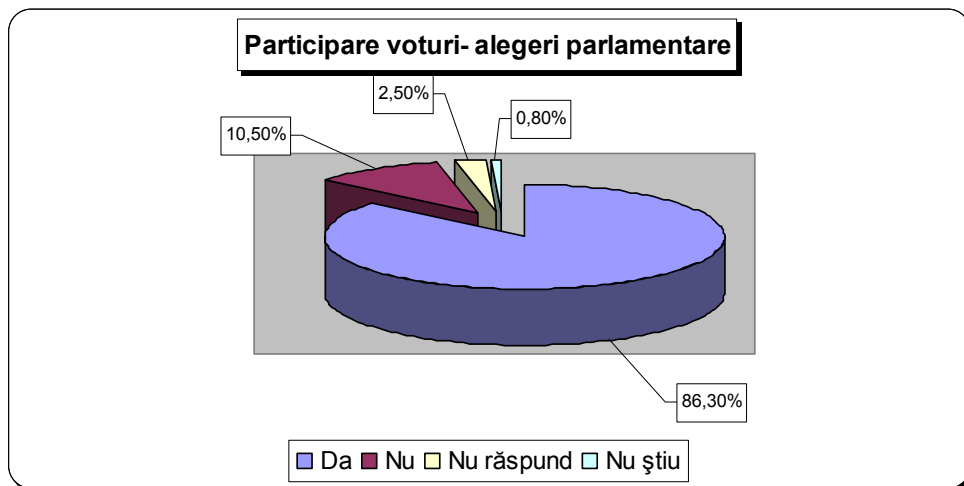
Începând cu anul 2005, România s-a numărat printre țările cu cele mai mici procente privind apartenența la organizații caritabile, de mediu, profesionale, sindicate sau de sport, iar Suedia și Elveția aveau cele mai mari procente în special privind apartenența la organizații religioase și caritabile. Rusia, Bulgaria și Turcia au avut cele mai mici procente. Aceleași procente mici s-au înregistrat și între 2010 și 2014 în România, Rusia, Turcia și Belarus, dacă vorbim de apartenența la organizații caritabile, de mediu sau ale consumatorilor. România a avut un procent mai mare privind apartenența la organizații religioase, dar un scor mediu comparativ cu celelalte țări. Germania a avut cel mai mare procent privind apartenența la organizații religioase, urmată de Suedia.

DATE PRIVIND DIMENSIUNEA ELECTORALĂ

Privind dimensiunea electorală, avem în vedere alegerile parlamentare (2005–2009) și alegerile naționale din 2010. Aceștia sunt indicatorii din World Data Survey. Datele prezentate mai jos arată o bună participare la procesul electoral (peste 80% în perioada 2005–2009 și peste 60% în perioada 2010–2014).

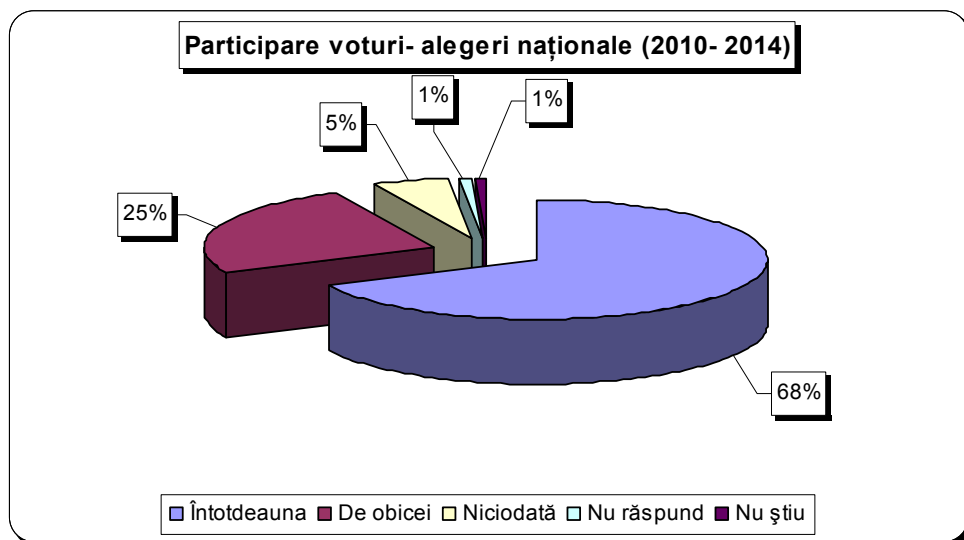
Graficul nr. 1

Participarea votanților la alegeri parlamentare

Sursa: prelucrarea datelor din *World Values Survey*

Graficul nr. 2

Participarea votanților la alegeri naționale

Sursa: prelucrare după datele din *World Values Survey*

Tabelul nr. 8

Membru activ/inactiv într-un partid politic (%)

Tări	1995–1999	2005–2009	2010–2014
Albania	33	*	*
Bulgaria	89	5	*
Belarus	96	*	2
Croația	81	*	
Cipru	*	21	20
Republica Cehă	87	*	*
Estonia	96	*	6
Finlanda	80	14	*
Franța	*	6	*
Germania	*	5	*
Ungaria	93	0	*
Letonia	93	*	*
Lituania	94	*	*
Moldova	94	9	*
Norvegia	69	17	*
Polonia	98	7	4
România	76	4	8
Rusia	96	5	3
Slovacia	87	*	*
Slovenia	91	7	7
Spania	84	5	4
Suedia	71	11	12
Elveția	74	16	*
Turcia	81	5	5
Ucraina	97	6	5
Macedonia	57	*	*
Serbia	77	*	*
Munte negru	54	*	*
Marea Britanie	*	11	*

* Datele nu sunt disponibile.

Sursa: date din *World Values Survey*

Comparativ cu celelalte țări, România a avut un procent mic privind apartenența la un partid politic, procentul scăzând dramatic după 2005. Polonia, Ucraina, Rusia, Estonia, Belarus au avut procente de peste 95% în perioada 1995–1999. După 2005, Norvegia și Elveția au avut procente mai mari (dintre datele disponibile), iar după 2010, Cipru are un procent de 20% privind apartenența la un partid politic.

Tabelul nr. 9

Participarea la vot la alegerile parlamentare (%) în perioada 2004–2009

Țară	Voturi în alegerile parlamentare
Andorra	21,8%
Bulgaria	62,3%
Cipru	84,2%
Finlanda	76,1%
Franța	74,4%
Germania	77,4%
Ungaria	76,2%
Italia	83,9%
Moldova	65,4%
Olanda	74,0%
Norvegia	83,0%
Polonia	66,6%
România	86,3%
Rusia	59,3%
Slovenia	69,0%
Suedia	85,8%
Elveția	66,2%
Turcia	75,2%
Ucraina	85,1%
Marea Britanie	68,1%

Sursa: date din *World Values Survey*

Privind participarea la alegerile parlamentare, România are procentul cel mai mare dintre țările prezentate în tabel (de peste 80%), ceea ce indică o prezență destul de bună la vot. Prezența la vot a fost destul de mare și la alegerile la nivel național din 2010.

Tabelul nr. 10

Votare (%) la nivel național

Țară	2010–2014
Belarus	45
Cipru	67
Estonia	18
Germania	53
Olanda	64
Polonia	53
România	63
Rusia	26
Slovenia	44
Spania	49
Suedia	78
Turcia	78
Ucraina	55

Sursa: date din *World Values Survey*

DATE PRIVIND DIMENSIUNEA POLITICĂ

Tabelul nr. 11

Acțiuni politice care au avut loc

	Semnarea unei petiții	Participarea la boicoturi	Participarea la greve neoficiale	Participarea la demonstrații pașnice	Ocuparea fabricilor și instituțiilor	Altele
TOTAL	10%	2%	6%	10%	1%	2%
1995–1999	14%	3%	6%	18%	1%	*
2005–2009	6%	1%	*	6%	*	1%
2010–2014	10%	2%	7%	9%	*	3%
Media	31%	14%	24%	38%	8%	14%

* datele nu sunt disponibile

Sursa: date din *World Values Survey*

Având în vedere dimensiunea politică, procentul celor care au luat parte la demonstrații, boicoturi sau greve a fost mai redus de-a lungul anilor, dar procentul celor care au semnat petiții este mai mare în 2010 decât în anii anteriori. În ultimii ani numărul celor care semnează petiții este din ce în ce mai mare, aceasta fiind o formă în care oamenii reacționează. Media privind participarea la acțiuni politice arată și că procentul celor implicați în demonstrații pașnice și legale este în creștere. E clar că oamenii încep să reacționeze la anumite injustiții sau nevoi sociale prin diverse forme de protest sau prin semnare de petiții.

Tabelul nr.12

Acțiuni politice în perioada (%) 1995–1999

Țară	Semnarea de petiții	Participarea la demonstrații pașnice	Participarea la boicoturi	Participarea la greve neoficiale	Ocuparea fabricilor și instituțiilor
Albania	–3	–34	53	94	95
Bulgaria	25	12	61	43	67
Belarus	28	1	58	71	91
Croația	–63	–20	–11	10	65
Republica Cehă	–49	–15	–12	40	77
Estonia	–6	–18	31	58	85
Finlanda	–51	–10	–24	48	78
Ungaria	–46	1	19	56	83
Letonia	–37	–18	8	62	87
Lituania	–16	–12	28	49	78
Moldova	14	1	71	74	91
Norvegia	–81	–57	–47	35	76
Polonia	–13	19	49	66	72
România	–5	–27	67	52	81

Rusia	11	-3	55	69	88
Slovacia	-44	-1	5	48	70
Slovenia	-24	-17	-2	38	52
Spania	-8	-9	50	63	71
Suedia	-87	-54	-62	25	70
Elveția	-59	5	12	66	73
Turcia	-7	30	52	84	95
Ucraina	17	6	60	79	92
Macedonia	-32	-14	-9	56	75
Serbia	-9	13	23	45	79
Munteneșu	0	-8	20	42	78

(-) semn negativ – non-acțiune; (+) semn pozitiv – acțiune

Sursa: date din *World Values Survey*

Tabelul nr.13

Acțiuni politice în perioadele: 2005–2009 și 2010–2014

Țară	2005–2009			2010–2014				
	Semnarea unei petiții	Participarea la boicoturi	Participarea la demonstrații pașnice	Semnarea unei petiții	Participarea la boicoturi	Participarea la greve	Participarea la demonstrații pașnice	Alte forme de protest
Andorra	55,1%	10,5%	39,9%	*	*	*	*	*
Bulgaria	10,2%	1,9%	10,9%	*	*	*	*	*
Cipru	27,0%	8,2%	29,9%	34,5%	61,0%	41,2%	34,0%	26,8%
Finlanda	49,0%	15,3%	9,9%	*	*	*	*	*
Franta	66,4%	13,9%	37,2%	*	*	*	*	*
Germania	48,4%	8,9%	29,5%	23,9%	51,9%	45,0%	30,5%	41,5%
Ungaria	14,1%	2,1%	4,4%	*	*	*	*	*
Italia	52,1%	18,6%	34,3%	*	*	*	*	*
Moldova	10,3%	4,8%	18,2%	*	*	*	*	*
Olanda	42,1%	11,9%	18,5%	11,8%	45,4%	42,7%	41,5%	31,4%
Norvegia	69,2%	24,0%	29,1%	*	*	*	*	*
Polonia	22,5%	4,7%	9,6%	34,1%	62,9%	68,7%	39,6%	53,5%
România	5,8%	1,0%	6,0%	56,3%	76,4%	61,9%	48,5%	67,1%
Rusia	7,7%	2,4%	15,0%	62,8%	78,5%	76,3%	63,5%	74,3%
Slovenia	29,3%	5,9%	12,0%	39,9%	55,8%	43,6%	45,0%	45,0%
Spania	22,2%	6,3%	34,4%	32,4%	53,7%	40,7%	32,9%	0,0%
Suedia	77,6%	27,5%	30,9%	6,6%	26,8%	23,9%	25,2%	25,3%
Elveția	77,2%	18,8%	27,8%	*	*	*	*	*
Turcia	11,7%	5,3%	5,8%	56,8%	67,6%	67,8%	63,2%	69,9%
Ucraina	6,6%	4,2%	15,8%	76,0%	87,7%	85,8%	72,0%	86,5%
Marea Britanie	65,9%	16,2%	15,9%	*	*	*	*	*

* datele nu sunt disponibile

Sursa: date din *World Values Survey*

Între 1995 și 1999, România a avut scor negativ în ceea ce privește semnarea de petiții și participarea la demonstrații pașnice, dar scor pozitiv pentru participarea la boicoturi, greve neoficiale și ocuparea fabricilor și instituțiilor. Față de celelalte țări, România a avut scorul cel mai mare după Moldova la participarea la boicoturi și printre cei mai mari indici la ocuparea fabricilor și instituțiilor.

Între 2005 și 2009, România a avut cel mai mic procent privind semnarea de petiții, ca și de participare la boicoturi și demonstrații pașnice. Cele mai mari procente la semnarea de petiții, participarea la boicoturi și la demonstrații pașnice le-au avut Suedia, Norvegia, Elveția.

Între 2010 și 2014, procentul celor care au semnat petiții era printre cele mai mari după Ucraina și Rusia (cu 50 de puncte procentuale mai mult decât în 2005–2009). Procentul este mult mai mare și pentru participarea la boicoturi, greve, demonstrații pașnice, dar și pentru alte forme de protest. Putem spune că, după 2010, România a avut „voce politică”.

CONCLUZII

Articolul încearcă să prezinte dinamica implicării civice în România pe trei serii de date: 1995–1999, 2005–2009, 2010–2014, din *World Values Survey*.

Datele prezentate sunt grupate pe trei dimensiuni: civică, electorală și politică.

Între 1995 și 1999, România a avut procente mici privind apartenența la organizații voluntare, un procent mai mare fiind înregistrat privind apartenența la organizații religioase. Privind participarea activă în organizații, România s-a situat printre țările cu procente destul de mari. Începând cu 2005, România a fost printre țările cu cele mai mici scoruri privind apartenența și participarea activă la organizații voluntare. Putem spune că, după 2005, România a avut o implicare civică foarte mică. Sau, mai exact, putem vorbi de o neimplicare civică, așa cum subliniau în studiile lor Wallace, Pichler și Haerpfer (2012), când arătau că în statele din estul Europei după 1990 s-au înregistrat grade mai reduse de participare la asociațiile voluntare. Lipsa de încredere la nivel interpersonal și instituțional, cultura civică precară, lipsa resurselor materiale și fizice sau restrângerea rețelelor de legături „slabe” sunt câteva dintre cauzele slabei implicări în organizațiile voluntare, subliniate și de Adrian Hatos (2007).

Pentru dimensiunea electorală, chiar dacă indicatorii arată o bună participare la procesul electoral (peste 80% în 2005–2009 și peste 60% în 2010–2014), România are încă un procent mic privind aderarea la partidele politice.

Între 1995 și 1999, România a avut scoruri negative privind acțiunile politice de semnare de petiții și de participare la demonstrații legale, dar scoruri pozitive și în creștere privind participarea la boicoturi și greve neoficiale sau de ocupare a instituțiilor și fabricilor. Așa cum subliniază și Bădescu și Burean în articolul lor din anul 2014, cele mai multe proteste și greve au avut loc între 1990 și 1999 (protestele studenților, grevele muncitorilor, marșul minerilor din Valea Jiului și confruntările violente dintre aceștia și forțele de ordine etc.). Studiul arată că „cei mai mulți dintre protestatari făceau parte din clasa muncitoare, afectată de costurile

tranziției la economia de piață” (Bădescu și Burean, 2014, 3). Din 1999 până în 2010–2012, participarea la proteste este foarte mică. Începând cu 2012, așa cum subliniază și autorii studiului menționat mai sus, protestele au fost diferite de cele din 1990, „având o mai mare diversitate a participanților și a nemulțumirilor”, de la proteste legate de mediu până la cele care militau pentru protecția animalelor, scăderea prețului benzinei sau erau legate de pensii. O altă caracteristică prin care se diferențiază protestele din 2012 față de cele din 1999 e legată de modalitatea de mobilizare. După cum arată și Bădescu și Burean (2014), mobilizarea s-a realizat în mare parte cu ajutorul rețelelor sociale și a blogurilor. Aceiași autori subliniau (*Ibidem*) că „protestele la scară mică din 2011 și cele la scară mare din 2012 au reprezentat o schimbare în modul de a protesta în România, de la un protest clasic cu obiective clare materialiste la proteste în care diferite grupuri din societate concurează pentru a le fi auzită vocea”. Datele arată că, după 2010, România a fost printre țările cu cel mai mare procent privind semnarea de petiții, participarea la boicoturi și greve. Astfel, putem spune că România a avut o „voce politică” după 2010.

BIBLIOGRAFIE

1. ALMOND, G.; VERBA, S. (1963). *Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
2. BĂDESCU, G.; BUREAN, T. (2014). *Voices of discontent: Student protest participation in Romania*, Communist and Post-Communist studies, <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2014.10.004>.
3. EHRLICH, THOMAS (2000). *The Definition of Civic Engagement*, în *Civic Responsibility and Higher Education*, Oryx Press, http://www.nytimes.com/ref/college/collegespecial2/coll_aascu_defi.html.
4. EKIERT, GRZEGORZ; FOA, ROBERTO (2011). *Civil Society Weakness in Post-Communist Europe: A Preliminary Assessment*, No. 198, Collegio Carlo Alberto, Harvard Univ., <http://www.carloalberto.org/assets/working-papers/no.198.pdf>.
5. EKMAN, JOAKIM; AMNÄ, ERIK (2012). „Political Participation and Civic Engagement. Towards a New Typology”, „Human Affairs”, 22, p. 283–300. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:517176/FULLTEXT01.pdf>
6. HATOS, ADRIAN (2007). „Participarea și dezvoltarea socială” în *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași, Editura Polirom.
7. MCADAM, DOUG; SAMPSON, ROBERT J.; MACINDOE, HEATHER; WEFER-ELIZONDO, SIMON (2005). „Civil Society Reconsidered: The Durable Nature and Community Structure of Collective Civic Action”, „American Journal of Sociology”, Volume 111, Number 3 (November 2005), p. 673–714.
8. PUTNAM, ROBERT D. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press.
9. SCHOFFER, EVAN; FOURCADE-GOURINCHAS, MARION (2001). The Structural Contexts of Civic Engagement: Voluntary Association Membership in Comparative Perspective, în „American Sociological Review”, Vol. 66, No. 6 (Dec. 2001), p. 806–828.
10. SCOTT, KEETER; ZUKIN, CLIFF; ANDOLINA, MOLLY; JENKINS, KRISTA (2002). *The Civic and Political Health of a Nation: a Generational Portrait*, Center for Information & Research on Civic Learning & Engagement.
11. VOICU, MĂLINA (2013). „Membership in Civic Association in Central and Eastern Europe: a Longitudinal Analysis”, „Journal of Social Research and Policy”, Vol. 4, Issue 1.
12. WALLACE, C.; PICHLER, F.; HAERPFER, C. (2012). „Changing Patterns of Civil Society in Europe and America 1995–2005. Is Eastern Europe Different?” „East European Politics and Societies”, 26 (1), p. 3–19. http://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/Wallace_pichler_haerper_2012a.pdf.

